

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 9, Αρ. 6B (2017)

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Τόμος 6, Μέρος Β

Πρακτικά

9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή
& εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Αθήνα, 23 – 26 Νοεμβρίου 2017

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Επιμέλεια
Αντώνης Λιοναράκης
Σύλβη Ιωακειμίδου
Μαρία Νιάρη
Γκέλη Μανούσου
Τόνια Χαρτοφύλακα
Σοφία Παπαδημητρίου
Άννα Αποστολίδου

ISBN 978-618-5335-01-4
ISBN SET 978-618-82258-5-5

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Ελληνική μουσική και πολιτισμός στην εξ
αποστάσεως εκπαίδευση

Νικόλαος Πουλάκης

doi: [10.12681/icodl.1034](https://doi.org/10.12681/icodl.1034)

Ελληνική μουσική και πολιτισμός στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Greek music and culture in distance education

Δρ. Νίκος Πουλάκης

Μουσικολόγος

Ε.Τ.Ε.Π. – Εργαστήριο Εθνομουσικολογίας και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας

Τμήμα Μουσικών Σπουδών – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σ.Ε.Π. – Πρόγραμμα «Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό»

Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών – Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

npoulaki@music.uoa.gr

Abstract

This paper presents the innovative e-learning program “Greek music culture and education”, which has been realized since 2011 by the Ethnomusicology and Cultural Anthropology Laboratory of the National and Kapodistrian University of Athens and constitutes a pioneering project of distance education in Greek music and culture.

Key-words: *Greece, music, culture, education, e-learning*

Περίληψη

Στην ανακοίνωση παρουσιάζεται λεπτομερώς το καινοτόμο πρόγραμμα e-learning «Ελληνικός μουσικός πολιτισμός και εκπαίδευση», το οποίο υλοποιείται ήδη από το 2011 από το Εργαστήριο Εθνομουσικολογίας και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και αποτελεί πρωτοποριακό έργο για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην ελληνική μουσική και τον πολιτισμό.

Λέξεις-κλειδιά: *Ελλάδα, μουσική, πολιτισμός, εκπαίδευση, εξ αποστάσεως μάθηση*

Εισαγωγή

Η εξ αποστάσεως διδασκαλία (e-learning) παρέχει νέες δυνατότητες στη διαδικασία μάθησης, αξιοποιώντας στο έπακρο την ήδη σε υψηλό βαθμό αφομοιωμένη στο χώρο της εκπαίδευσης πληροφορική τεχνολογία. Συγκεκριμένα, προσφέρει ένα δυναμικό περιβάλλον αλληλεπίδρασης και συνεχούς επικοινωνίας εκπαιδευτή-εκπαιδευόμενου, ενώ συγχρόνως επιτρέπει την ηλεκτρονική οργάνωση, αποθήκευση και παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού, ανεξάρτητα από τους περιοριστικούς παράγοντες του χώρου και του χρόνου της κλασικής διδασκαλίας. Από την άλλη μεριά, η διδασκαλία με αντικείμενο τις τέχνες και τον πολιτισμό μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αποτελεί μία επιστημονική πρόκληση για την παγκόσμια ακαδημαϊκή, ερευνητική και καλλιτεχνική κοινότητα λόγω της πολυπλοκότητας των εφαρμογών (Gruber, 2009). Η χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στην εκπαίδευση συνδέεται με νέες διαδραστικές πολυμεσικές εφαρμογές, οι οποίες αναδεικνύουν και διευρύνουν τις δυνατότητες συμμετοχής, καινοτομίας αλλά και δημιουργικότητας (Lee & Owens, 2000). Οι πολιτιστικοί οργανισμοί και οι καλλιτεχνικοί φορείς, οι σχετικές υπηρεσίες και τα ιδρύματα αναζητούν να καλύψουν ποιοτικά και αποτελεσματικά τις διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες για εκπαίδευση σε αντικείμενα των τομέων εργασιών τους και

SECTION B: applications, experiences, good practices, descriptions and outlines, educational activities, issues for dialog and discussion

το καινοτόμο πρόγραμμα e-learning «Ελληνικός μουσικός πολιτισμός και εκπαίδευση» συμβάλλει αποφασιστικά στη δημιουργία του κατάλληλου τεχνικού, πολιτισμικού και εκπαιδευτικού περιβάλλοντος διαδικτυακής εξ αποστάσεως και δια βίου μάθησης.

Θεωρητική επισκόπηση

Ο παραδοσιακός τρόπος εκπαίδευσης στα αντικείμενα της τέχνης και του πολιτισμού είναι αυτός της δια ζώσης διδασκαλίας, καθώς δίνεται έμφαση στην αλληλεπίδραση ανάμεσα σε εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενο και τη μεταξύ τους αμφίδρομη επικοινωνία, χωρίς να είναι απαραίτητη η χρήση τεχνολογίας. Η εκπαίδευση αυτή στηρίζεται σε ένα δομημένο πρόγραμμα που εκτελείται σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο, προσφέροντας, ως εκ τούτου, μεγαλύτερη εξοικείωση του εκπαιδευόμενου με το περιβάλλον και την ομάδα μάθησης, ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των εκπαιδευόμενων και καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων τους. Από την άλλη μεριά, με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας, (ICTs), τα αντίστοιχα ψηφιακά περιβάλλοντα αποτελούν πρόκληση απέναντι σε παραδοσιακά σχήματα παιδαγωγικής, ενώ όροι όπως *μαθητοκεντρική προσέγγιση* (student-centered approach), *διαδραστική και συνεργατική μάθηση* (interactive and collaborative learning), όπως και *κατασκευή του μαθησιακού περιβάλλοντος* (construction of learning environment) εμφανίζονται για πρώτη φορά στο προσκήνιο. Έτσι, οι τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας εφαρμόζονται πλέον σε όλα τα πεδία εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων των τεχνών και της πολιτιστικής κληρονομιάς, με συνέπεια ολοένα και περισσότερες εταιρείες και εκπαιδευτικοί να εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στη σύνδεση καινοτόμων τεχνολογιών με τους παραπάνω τομείς (Zhao, Sintonen & Kynäslähti, 2015).

Οι Dagnino, Ott & Pozzi (2015) προσδιορίζουν τις ιδιαιτερότητες που μπορεί να έχει η εξ αποστάσεως διδασκαλία αντικειμένων του πολιτισμού ως ακολούθως:

- Το περιεχόμενο που χρειάζεται να μεταδοθεί και να μετασχηματιστεί σε υλικό εκπαίδευσης δεν είναι πάντοτε σαφώς καθορισμένο και οριοθετημένο, καθώς πρόκειται συνήθως για διαδικασίες «ζωντανές» και συνεχώς μεταβαλλόμενες.
- Συχνά η εκπαιδευτική διαδικασία που σχετίζεται με το πεδίο της πολιτιστικής κληρονομιάς συνδέεται άμεσα με τα ιδιαίτερα εσωτερικά χαρακτηριστικά κάθε καλλιτεχνικής έκφρασης και συνήθως απαιτεί πρωτογενή γνώση και αντίληψη.
- Οι μέθοδοι εκπαίδευσης και μάθησης πρέπει να μεταφερθούν από το άτυπο και ανεπίσημο πλαίσιο μέσα στο οποίο συντελούνται στην πράξη σε ένα πλαίσιο τυπικής μεταβίβασης και απόκτησης της γνώσης.
- Οι σχετικές εφαρμογές είναι αναγκαίο να εγγυώνται τη βιωσιμότητα και την επαναληψιμότητά τους, ακόμα και σε περιπτώσεις διαφορετικές από αυτές για τις οποίες είχαν αρχικά σχεδιαστεί και υλοποιηθεί.

Οι πρόσφατες ευρωπαϊκές πολιτικές θέτουν τα καινοτόμα επιτεύγματα στο επίκεντρο των προτεραιοτήτων που αφορούν στις ποικίλες τοπικές πολιτισμικές παραδόσεις και στην εκπαίδευση σε αυτές, μέσα από τον συνδυασμό τους με τη σύγχρονη τεχνολογία, τις ανθρώπινες δεξιότητες, καθώς και τις μεταγνωσιακές στρατηγικές όπως τη δια βίου μάθηση (Ferrari, 2016). Επιπλέον, στη σημερινή εποχή, η εννοιολόγηση όρων όπως «τέχνη» και «πολιτισμός» έχει αρχίσει να διαφοροποιείται από παλαιότερες περιόδους. Τόσο οι ανωτέρω όροι όσο και τα αναφερόμενα φαινόμενα έχουν αποκτήσει καινούρια φυσιογνωμία υπό το πρίσμα της παγκοσμιοποιητικής δομής λειτουργίας της κοινωνίας, εν γένει, και της εκπαίδευσης, ειδικότερα. Επομένως, μπορεί κανείς να «κατακτήσει» επιπρόσθετες εκπαιδευτικές

εμπειρίες μέσω της θεωρητικής και πρακτικής επαφής με τα συγκεκριμένα αντικείμενα που υπερβαίνουν τις συμβατικές μεθόδους μάθησης και ενσωματώνουν τα εφόδια της εκπαιδευτικής τεχνολογίας (Erol, 2015), όπως είναι, για παράδειγμα στον ειδικό τομέα της μουσικής, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Albert, 2015) και οι διαδικτυακές μουσικές κοινότητες (Kenny, 2013) ή πλατφόρμες (Birch, 2017) .

Γενική παρουσίαση

Το πρόγραμμα «Ελληνικός μουσικός πολιτισμός και εκπαίδευση» υλοποιείται ήδη από το 2011 από το Εργαστήριο Εθνομουσικολογίας και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με ακαδημαϊκό υπεύθυνο τον Καθηγητή Παύλο Κάβουρα και επιστημονικό συνεργάτη-εκπαιδευτή τον δρ. Νικόλαο Πουλάκη (Ειδικό Τεχνικό Εργαστηριακό Προσωπικό), στο πλαίσιο των σπουδών ευρύτερης επιμόρφωσης που διατίθενται από το Κέντρο Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Δια Βίου Μάθησης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα πρόγραμμα συμπληρωματικής κατάρτισης στην επιστημονική προσέγγιση της ελληνικής τέχνης (ειδικότερα της μουσικής) και του πολιτισμού μέσω πλατφόρμας που υποστηρίζει την υπηρεσία της ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης. Η πρόσβαση στην υπηρεσία είναι απλή και γίνεται συνδυαστικά με τη χρήση φυλλομετρητή και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, χωρίς την απαίτηση εξειδικευμένων τεχνικών γνώσεων και προηγούμενης εμπειρίας σε ανάλογα συστήματα. Μέσω της συστηματικής διδασκαλίας, της υποστήριξης και της αξιολόγησης των εκπαιδευομένων με χρήση online τεχνολογιών τηλεεκπαίδευσης, παρέχεται στους συμμετέχοντες ενισχυτική κατάρτιση, υποστήριξη και καθοδήγηση, οι οποίες συμπληρώνουν σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό την παραδοσιακή διδασκαλία, οδηγώντας συχνά στη δημιουργία μίας αίσθησης «κοινότητας» μεταξύ των μελών του προγράμματος που μετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία (Perry & Edwards, 2010), γεγονός στο οποίο βοηθά και το ίδιο το πολιτισμικό/καλλιτεχνικό αντικείμενο.

Το εν λόγω πρόγραμμα εκπαίδευσης στοχεύει στην υλοποίηση πρωτοπόρων τρόπων μάθησης και δράσης που προάγουν τις σύγχρονες (διαφοροποιημένες μεθοδολογικά) μορφές διδασκαλίας, εναλλακτικές σε ήδη υπάρχουσες τυπικές εκπαιδευτικές δομές. Η υφιστάμενη διαδικτυακή πλατφόρμα e-learning λειτουργεί ως το βασικό σύστημα τηλεεκπαίδευσης του προγράμματος, το οποίο βέβαια εμπλουτίζεται με εκπαιδευτικό υλικό εξ αποστάσεως μαθημάτων από επιστημονικούς κλάδους (εθνομουσικολογία, ανθρωπολογία, λαογραφία, κοινωνιολογία, πολιτισμικές/καλλιτεχνικές σπουδές κ.λπ.) που καλύπτουν το πεδίο των τεχνών (κυρίως της μουσικής) αλλά και του ευρύτερου πολιτισμού. Επιπλέον, προσφέρει ένα δυναμικό περιβάλλον οργάνωσης και διάχυσης της επιστημονικής και καλλιτεχνικής γνώσης, το οποίο λειτουργεί ως ένα κανάλι για εξατομικευμένη ασύγχρονη μάθηση αποδεδειγμένη από διάφορες χωροχρονικές και άλλες δεσμεύσεις που –μολονότι στηρίζεται στο ελληνικό παράδειγμα– ενισχύει την οικουμενικότητα και διαπολιτισμικότητα της τέχνης και του πολιτισμού (Edmundson, 2007).

Η σχέση μεταξύ μουσικής και πολιτισμού είναι ένα διαχρονικό ζήτημα με επίκαιρη σημασία. Συνδυάζει μία καλλιτεχνική έκφραση με την κοινωνική πραγματικότητά της. Επιστήμες όπως η εθνομουσικολογία αλλά και η πολιτισμική ανθρωπολογία εξετάζουν το φαινόμενο της μουσικής και της κουλτούρας μέσα από τη συστηματική μελέτη διαφόρων κοινωνιών και διαφορετικών πολιτισμών. Η συζήτηση για τη μουσική και τον πολιτισμό οδηγεί συχνά σε αδιέξοδο, καθώς απουσιάζει η εθνομουσικολογική και ανθρωπολογική ενημέρωση και γνώση. Ειδικότερα, για την ελληνική μουσική και τον πολιτισμό έχουν γραφτεί και ειπωθεί πολλά από ποικίλους

παράγοντες. Καλλιτέχνες, κριτικοί, ειδικοί ερευνητές και εκπαιδευτικοί της μουσικής αντιμετωπίζουν συνήθως το ζήτημα της παράδοσης επιφανειακά. Στην εποχή του διαπολιτισμικού διαλόγου, το πρόγραμμα e-learning «Ελληνικός μουσικός πολιτισμός και εκπαίδευση», το οποίο στηρίζεται στις αρχές και τις μεθόδους της εθνομουσικολογίας και της πολιτισμικής ανθρωπολογίας είναι απαραίτητο εφόδιο για όσους ενδιαφέρονται να κατανοήσουν το μουσικό φαινόμενο σε μία συγκεκριμένη κοινωνική και πολιτισμική προοπτική.

Ομάδες ωφελούμενων και στόχοι

Το παρουσιαζόμενο πρόγραμμα απευθύνεται σε πτυχιούχους των κοινωνικών και των ανθρωπιστικών σπουδών και αφορά την επιστημονική θεώρηση της μουσικής και του πολιτισμού. Στο πρόγραμμα αυτό εξετάζονται οι βασικές εθνομουσικολογικές και ανθρωπολογικές διαστάσεις της μουσικής (π.χ. τέχνη, επιτέλεση, εκπαίδευση, φύλο, εθνική ταυτότητα, μαζική κουλτούρα, υποκουλτούρα, παγκοσμιοποίηση, επιτόπια έρευνα, εθνογραφία κ.λπ.) σε συνάρτηση τόσο με την ακαδημαϊκή μελέτη και έρευνα της μουσικής, όσο και με τις μουσικές πρακτικές της καθημερινότητας, κυρίως στον ελληνικό χώρο. Κάθε διδακτική ενότητα περιλαμβάνει εθνογραφικά παραδείγματα τα οποία τεκμηριώνουν τη θεωρητική παρουσίαση του θέματος και προέρχονται επίσης από την ελληνική μουσική παράδοση. Εκτός από την εμπέδωση της διδακτέας ύλης, τα παραδείγματα στοχεύουν στην εξοικείωση των σπουδαστών με τη μεθοδολογία των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών και, κυρίως, της εθνομουσικολογικής και ανθρωπολογικής έρευνας και γραφής.

Οι στόχοι του εκπαιδευτικού αντικειμένου είναι πολλαπλοί και εστιάζονται στα εξής σημεία:

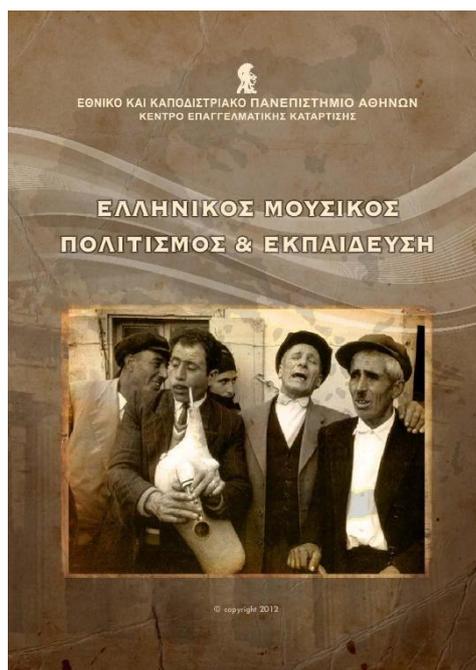
- στην ανάπτυξη κριτικών δεξιοτήτων και στη μεταφορά νέας τεχνογνωσίας θεωρητικού και πρακτικού επιπέδου σε ζητήματα τέχνης και πολιτισμού,
- στην ευαισθητοποίηση σε θέματα της ευρύτερης κοινωνίας που σχετίζονται με τον πολιτισμό και τις πολιτικές του πολιτισμού (π.χ. πολυπολιτισμικότητα και διαπολιτισμικότητα, κοινωνικός διάλογος και επικοινωνία),
- στην ανάδειξη του ιδιαίτερου ρόλου της τεχνολογίας και των σύγχρονων οπτικοακουστικών μέσων στη διαμόρφωση της τοπικής και της παγκόσμιας κουλτούρας μέσα από την διερεύνηση του μουσικού φαινομένου,
- στην προπαρασκευή στελεχών υψηλού επιπέδου για απασχόληση σε θέσεις συναφών με το αντικείμενο επιστημονικών, εκπαιδευτικών, ερευνητικών και καλλιτεχνικών φορέων,
- στην καλλιέργεια γενικών και ειδικών γνώσεων περί τέχνης και πολιτισμού και στην εφαρμογή τους σε αντικείμενα εργασίας της ελεύθερης αγοράς και
- στην μετεκπαίδευση προσωπικού από τον ευρύτερο χώρο των τεχνών, της εκπαίδευσης, του τουρισμού και του πολιτισμού.

Δομή και οργάνωση

Η χρονική διάρκεια παρακολούθησης του προγράμματος είναι τέσσερις μήνες, ενώ ο απαιτούμενος χρόνος διδασκαλίας εκτιμάται περίπου στις 80 ώρες. Η οργάνωση του εν λόγω προγράμματος εξ αποστάσεως εκπαίδευσης βασίζεται σε επίπεδο διδακτικών ενοτήτων. Ο απαιτούμενος χρόνος διδασκαλίας διευκολύνει τους ενδιαφερομένους στον υπολογισμό του διαστήματος ενασχόλησής τους με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, προκύπτει δε από τον συνολικό αριθμό των διδακτικών ενοτήτων του εκπαιδευτικού υλικού επί την αναγωγή των απαιτούμενων ωρών διδασκαλίας του σε ώρες δια ζώσης διάλεξης (ανάλογα με τον γνωστικό όγκο και τον βαθμό δυσκολίας) ανά διδακτική ενότητα. Τα παραπάνω βασίζονται σε εκτιμώμενα στοιχεία, ενώ, όπως είναι ευνόητο,

η τελική εκτίμηση του χρόνου ενασχόλησης του εκπαιδευομένου, υπόκειται σε υποκειμενικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα το προηγούμενο γνωστικό του επίπεδο και η προσωπική ικανότητα αφομοίωσης γνώσεων. Τα μόνα προαπαιτούμενα για την παρακολούθηση του προγράμματος από τους εκπαιδευόμενους είναι η δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο, η κατοχή προσωπικού ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και οι βασικές γνώσεις χειρισμού υπολογιστών. Στο πρόγραμμα γίνονται δεκτοί απόφοιτοι τριτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ η ολοκλήρωσή του οδηγεί στη χορήγηση Πιστοποιητικού Επιμόρφωσης στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Ακολουθώντας τη γενικότερη δομή και οργάνωση των υπόλοιπων διαδικτυακών εκπαιδευτικών υπηρεσιών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το πρόγραμμα «Ελληνικός μουσικός πολιτισμός και εκπαίδευση» διαρθρώνεται σε 4 επιμέρους μαθήματα (με έμφαση σε γενικότερες επιστημονικές θεματικές), καθένα από τα οποία χωρίζεται σε 4 διακριτές διδακτικές ενότητες ως εξής:

- Μάθημα 1 – *Εθνομουσικολογία και Πολιτισμική Ανθρωπολογία: Ζητήματα Θεωρίας και Μεθοδολογίας*
  - Ενότητα 1 – Η επιστήμη της εθνομουσικολογίας
  - Ενότητα 2 – Η επιστήμη της πολιτισμικής ανθρωπολογίας
  - Ενότητα 3 – Τα δρώμενα από εθνογραφική σκοπιά
  - Ενότητα 4 – Το τραγούδι ως πολιτισμική πρακτική
- Μάθημα 2 – *Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική και Πολιτισμός: Δίκτυα, Πρακτικές και Συμβολισμοί*
  - Ενότητα 5 – Η έννοια του μουσικού δικτύου
  - Ενότητα 6 – Το Αιγαίο ως ενιαία πολιτισμική περιοχή
  - Ενότητα 7 – Το παραδοσιακό «διαλογικό» και «μονολογικό» γλέντι
  - Ενότητα 8 – Η βιογραφία ενός λαϊκού οργανοπαίκτη
- Μάθημα 3 – *Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική και Πολιτισμός: Το Παράδειγμα της Κάρπαθου*
  - Ενότητα 9 – Προφορική ποίηση και ιστορία στην Κάρπαθο
  - Ενότητα 10 – Η αυτοσχέδια μαντινάδα στην Κάρπαθο
  - Ενότητα 11 – Το καρπάθικο γλέντι ως τελετουργία και παράσταση
  - Ενότητα 12 – Ο χορός στην Κάρπαθο
- Μάθημα 4 – *Ελληνικός Μουσικός Πολιτισμός και Εκπαίδευση: Εθνομουσικολογικές και Ανθρωπολογικές Διαστάσεις*
  - Ενότητα 13 – Εθνομουσικολογία και εκπαίδευση
  - Ενότητα 14 – Πολιτισμική ανθρωπολογία και εκπαίδευση
  - Ενότητα 15 – Από την εθνογραφία στην εκπαίδευση I
  - Ενότητα 16 – Από την εθνογραφία στην εκπαίδευση II

Εικόνα 1: Εξώφυλλο του διδακτικού υλικού

Μεθοδολογία διδασκαλίας και αξιολόγησης των εκπαιδευόμενων

Ένα από τα χαρακτηριστικά της ηλεκτρονικής μάθησης είναι ότι το διδακτικό υλικό ενσωματώνει ποικίλων τύπων πληροφορίες όπως γραπτά κείμενα, γραφικά, μουσική και ήχο, φωτογραφίες, οπτικοακουστικά δεδομένα κ.ά. Το ίδιο υλικό με τη βοήθεια διαφορετικού λογισμικού μπορεί να υποστηριχθεί διαδικτυακά με πλοήγηση από τον φορητό ή επιτραπέζιο ηλεκτρονικό υπολογιστή, το κινητό τηλέφωνο, το PDA ή το tablet (Κυο, 2012). Σε αντίστοιχο πλαίσιο, η αποκλειστικά διαδικτυακή πλατφόρμα του Κέντρου Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Δια Βίου Μάθησης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών παρέχει στους εκπαιδευόμενους αυτονομία μελέτης ανεξαρτήτως των περιοριστικών παραγόντων, όπως π.χ. της υποχρέωσης για φυσική παρουσία σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Επιπλέον, προσφέρεται πλήρης και καθημερινή εκπαιδευτική υποστήριξη. Κάθε εκπαιδευόμενος έχει τη δυνατότητα να απευθύνεται ηλεκτρονικά στον ορισμένο εκπαιδευτή του, μέσω ενσωματωμένου στην πλατφόρμα ηλεκτρονικού συστήματος επικοινωνίας για άμεση επίλυση αποριών σχετιζόμενων με τα μαθήματα και τις ασκήσεις αξιολόγησης.

Το απαραίτητο υλικό του διδακτικού προγράμματος «Ελληνικός μουσικός πολιτισμός και εκπαίδευση» (βλέπε εικόνα 1) διατίθεται σταδιακά σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή ανά ενότητα μέσω ειδικά διαμορφωμένων ηλεκτρονικών τάξεων. Η συγγραφή του υλικού έχει πραγματοποιηθεί από τον Ακαδημαϊκό Υπεύθυνο του έργου, ενώ αξιολογείται συνεχώς στο πλαίσιο ελέγχων ποιότητας και αυθεντικότητας. Το υλικό περιλαμβάνει θεωρία εμπλουτισμένη με εικόνες, ηλεκτρονικούς συνδέσμους (links), παραδείγματα και μελέτες περίπτωσης (case studies), επιπρόσθετη βιβλιογραφία και δικτυογραφία, ασκήσεις αυτοαξιολόγησης κ.λπ. Μέσω του συγκεκριμένου τρόπου με τον οποίο αναπτύσσονται οι ενότητες επιτυγχάνεται η εμπέδωση της θεωρίας και της μεθοδολογίας του αντικειμένου με έναν πιο εποικοδομητικό τρόπο από ό,τι σε ένα «παραδοσιακού τύπου» έντυπο. Η διάρθρωση των μαθημάτων είναι διαμορφωμένη έτσι ώστε το εκπαιδευτικό υλικό να:

- καθοδηγεί τον σπουδαστή στη μελέτη του,
- προάγει την αλληλεπίδραση του σπουδαστή με το μαθησιακό υλικό,
- επεξηγεί δύσκολα σημεία και έννοιες,

- αξιολογεί και ενημερώνει τον σπουδαστή για την πρόοδο του,
- εξειδικεύει τις θεωρητικές γνώσεις με τη χρήση πρακτικών εφαρμογών.

Κατά την εξέλιξη του μαθήματος αναρτώνται σε σχετικό link οι απαραίτητες για την ομαλή διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας ανακοινώσεις και εξετάσεις. Κάθε βδομάδα, ο εκπαιδευόμενος καλείται να μελετήσει συγκεκριμένο μέρος της διδακτέας ύλης. Σε αυτό εξετάζεται μέσω τεστ αξιολόγησης που αναρτάται στην εκπαιδευτική πλατφόρμα και το οποίο πρέπει να υποβάλλεται εντός των χρονικών περιθωρίων που θέτει ο εκπαιδευτής. Επίσης, ο συμμετέχοντας θα πρέπει να παραδώσει και μια τελική εργασία στην οποία και βαθμολογείται με συντελεστή βαρύτητας. Η χορήγηση του τίτλου σπουδών πραγματοποιείται σε περίπτωση που ο εκπαιδευόμενος λάβει σε όλα τα μαθήματα του προγράμματος βαθμό μεγαλύτερο ή ίσο του 50%.

Ο εκπαιδευτής ενημερώνει συστηματικά τους σπουδαστές για το χρονοδιάγραμμα υποβολής των ασκήσεων, τους τροφοδοτεί με οδηγό μελέτης ανά διδακτική ενότητα που στοχεύει στην διευκόλυνση της οργάνωσης της μελέτης του εκπαιδευόμενου και τους καθοδηγεί για τη δημιουργία της τελικής εργασίας, η οποία διατίθεται κατά την ολοκλήρωση του μαθήματος και αφορά στο σύνολο της ύλης. Ο εκπαιδευτής, βέβαια, δεν διδάσκει με τη κλασική έννοια, αλλά υποστηρίζει, διευκολύνει και καθοδηγεί τη μελέτη του υλικού, απαντά σε ερωτήματα, εποπτεύει την πρόοδο των σπουδαστών και επισημαίνει τυχόν δυσκολίες που προκύπτουν (Goold, Coldwell & Craig, 2010).

Συμπεράσματα – προτάσεις

Το πρόγραμμα «Ελληνικός μουσικός πολιτισμός και εκπαίδευση» συμβάλλει στην αναβάθμιση και διάχυση της προσφερόμενης επιστημονικής γνώσης με αντικείμενο τις τέχνες και τον πολιτισμό. Η καινοτομία του έγκειται στο γεγονός ότι η εκπαίδευση ως διαδικασία και ως αποτέλεσμα τόσο στις τέχνες όσο και στον πολιτισμό παραμένει άμεσα συνδεδεμένη με μία (παραδοσιακού τύπου) βιοματική και διαπροσωπική μάθηση. Μία από τις βασικές διαστάσεις του σχεδιασμού του είναι ο συνδυασμός της επιστημονικής αξιοπιστίας με την επικοινωνιακή φιλικότητα που οργανώνεται στη βάση εύχρηστης σύγχρονης διαδικτυακής τεχνολογίας. Μέσω του προγράμματος προτείνεται η αξιοποίηση της τηλεεκπαίδευσης στη διδασκαλία για το ακαδημαϊκό αλλά και για το ευρύτερο κοινό, δίνοντας έμφαση στις τελεστικές τέχνες (performing arts), δηλαδή στη μουσική, το τραγούδι, τον χορό, το θέατρο, καθώς επίσης εν γένει στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά (intangible cultural heritage). Μετέπειτα στόχο αποτελεί η μετάφραση και η εφαρμογή του προγράμματος στην αγγλική γλώσσα προκειμένου να υπάρξει διεθνής διάχυση, καθώς είναι μεγάλο το ενδιαφέρον από την παγκόσμια κοινότητα για το σχετικό αντικείμενο. Επίσης, οι εκπαιδευόμενοι έρχονται αντιμέτωποι με σύγχρονα μαθησιακά παραδείγματα και προβλήματα, γεγονός που τους βοηθά να μαθαίνουν τρόπους για να οικοδομούν οι ίδιοι τη δική τους γνώση, να εκφράζουν πρωτότυπες ιδέες και να αναπτύσσουν προσωπικό κριτικό λόγο.

Εκτός από τους φοιτητές, τους ερευνητές και τους επαγγελματίες των τεχνών και του πολιτισμού, το πρόγραμμα απευθύνεται και σε λιγότερο εξειδικευμένους χρήστες, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό τη φιλοσοφία και εφαρμογή της δια βίου μάθησης. Το έργο βοηθάει ουσιαστικά την αναβάθμιση της πολιτισμικής εκπαίδευσης σε ελληνικό και διεθνή ορίζοντα, αναδεικνύοντας σημαντικά πλεονεκτήματα όπως η εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα, η αξιοποίηση της συσσωρευμένης επιστημονικής εμπειρίας, η εποικοδομητική χρήση των διαδικτυακών και άλλων τεχνολογικών υποδομών και η δυνατότητα παρακολούθησης ακόμα και από μη έμπειρους χρήστες, δεδομένου ότι οι εκπαιδευόμενοι δεν είναι απαραίτητο να διαθέτουν εξειδικευμένες μουσικές γνώσεις. Χωρίς την πρόθεση να υποκαταστήσει τις διαπροσωπικές βιοματικές εκπαιδευτικές διαδικασίες αλλά προσπαθώντας να εξισορροπήσει ανάμεσά τους (Lawton, 2008), το

e-learning πρόγραμμα «Ελληνικός μουσικός πολιτισμός και εκπαίδευση» εισάγει νέες προοπτικές διδασκαλίας των τελεστικών τεχνών στην ψηφιακή εποχή και εμπλουτίζει δυναμικά τις δυνατότητες πρόσβασης στη μουσική εκπαίδευση (Digolo, Andang'o & Katuli, 2011). Όπως έχει ήδη αναπτυχθεί σε άλλες σχετικές έρευνες (Waldron, 2012), οι πρακτικές μέσω των οποίων οι τελεστικές τέχνες και ο πολιτισμός, καθώς και η επιστημονική και καλλιτεχνική γνώση περί αυτών, μαθαίνονται και διαδίδονται στο διαδίκτυο μπορούν να αναδείξουν νέες παραμέτρους και διαστάσεις που λειτουργούν ανανεωτικά, συμπληρωματικά ή συνδυαστικά σε συνάρτηση με τις κλασικές μεθόδους τυπικής διδασκαλίας στην τρέχουσα πολυεπίπεδη και άκρως απαιτητική εκπαιδευτική διαδικασία (Ruokonen & Ruismäki, 2016).

Βιβλιογραφία

- Albert, D. J. (2015). Social media in music education: Extending learning to where students “live”. *Music Educators Journal*, 102(2): 31-38.
- Birch H. J. S. (2017). Potential of SoundCloud for mobile learning in music education: A pilot study. *International Journal of Mobile Learning and Organisation*, 11(1): 30-40.
- Dagnino, F. M., Ott, M. & Pozzi, F. (2015). Addressing key challenges in intangible cultural heritage education. *International Journal of Heritage in the Digital Era*, 4(2), 193-207.
- Digolo, B. A., Andang'o, E. A. & Katuli, J. (2011). E-learning as a strategy for enhancing access to music education. *International Journal of Business and Social Science*, 2(11), 135-139.
- Edmundson, A. (2007). *Globalized e-learning cultural challenges*. Hershey & London: Information Science Publishing.
- Erol, C. Ç. (2015). New approaches in art education: Moodle learning and content management system based art education. *Global Journal of Arts Education*, 5(2), 67-71.
- Ferrari, M. (2016). Lifelong learning in artistic context mediated by advanced technologies. *Universal Journal of Educational Research*, 4(3): 475-482.
- Goold, A., Coldwell, J. & Craig, A. (2010). An examination of the role of the e-tutor. *Australasian Journal of Educational Technology*, 26(5), 704-716.
- Gruber, M. R. (2009). The role of e-learning in arts and cultural heritage education. Στο V. Hornung-Prähauser & M. Luckmann (Επιμ.), *Creativity and innovation competencies in the web* (σσ. 343-350). Salzburg: Salzburg Research Forschungsgesellschaft.
- Kenny, A. (2013). “The Next Level”: Investigating teaching and learning within an Irish traditional music online community. *Research Studies in Music Education*, 35(2): 239-253.
- Kuo, C.-W. (2012). Evaluation of e-learning effectiveness in culture and arts promotion: The case of cultural division in Taiwan. *Journal of Information Technology and Application in Education*, 1(1), 9-18.
- Lawton, P. H. (2008). Balancing act: Bridging the traditional and technological aspects of culture through art education. *Forum on Public Policy Online*, 2007(3). Ανακτήθηκε 12 Αυγούστου 2017 από: <http://forumonpublicpolicy.com/archivesum07/lawton.pdf>
- Lee, W. W. & Owens, D. L. (2000). *Multimedia-based instructional design: Computer-based training, web-based training and distance broadcast training, performance-based solutions*. San Francisco: Pfeiffer.
- Perry, B. & Edwards, M. (2010). Creating a culture of community in the online classroom using artistic pedagogical technologies. Στο G. Veletsianos (Επιμ.), *Emerging technologies in distance education* (pp. 129-151). Edmonton: Athabasca University Press.
- Ruokonen, I. & Ruismäki, H. (2016). E-learning in music: A case study of learning group composing in a blended learning environment. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, 217, 109-115.
- Waldron, J. (2012). Narratives from a virtual place: A cyber ethnographic case study of music learning in one online music “community of practice”. Στο S. A. O'Neill (Επιμ.), *Personhood and music learning: Connecting perspectives and narratives* (σσ. 72-92). Waterloo: Canadian Music Educators' Association.
- Zhao, P., Sintonen, S. & Kynäslähti, H. (2015). The pedagogical functions of arts and cultural-heritage education with ICTs in museums: A case study of FINNA and Google Art Project. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 12(1), 3-15.